

Η υπόγεια αφύπνιση των Τσέχων εκδηλώθηκε από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, όταν οι ιδέες του πανσλαβισμού άρχισαν να κυκλοφορούν και να κερδίζουν έδαφος. Στις αρχές του 20ού αιώνα, οι Τσέχοι ήταν πεισμένοι ότι τίποτα το κοινό δεν είχαν με την Αυστροουγγρική αυτοκρατορία, η οποία τους καταπίεζε και τους εξαντλούσε. Κι όταν, με το ξέσπασμα του Α' Παγκόσμιου πολέμου, οι Τσέχοι βρέθηκαν να υπηρετούν στον αυτοκρατορικό στρατό, με την πρώτη ευκαιρία παραδίδονταν στους συμμάχους της Αντάντ. Οι Βρετανοί ήταν οι πρώτοι που σκέφτηκαν να τους αξιοποιήσουν.

Οι Τσέχοι αιχμάλωτοι των Άγγλων σχημάτισαν τις τσέχικες λεγεώνες που πολεμούσαν στο πλάι της Αντάντ. Οι Βρετανοί τις ονόμασαν «συμμαχικό στρατό». Και τους Τσέχους «έθνος συμμάχων». Και την Εθνική Επιτροπή Τσέχων, που δημιουργήθηκε στις 14 Ιουλίου του 1918, «αντιπρόσωπο της μελλοντικής Τσεχικής κυβέρνησης». Τρεισήμισι μήνες αργότερα, στις 28 Οκτωβρίου του 1918, δημιουργήθηκε η ανεξάρτητη δημοκρατία της Τσεχοσλοβακίας. Η προσθήκη είχε επέλθει με πρωτοβουλία των Σλοβάκων που είδαν στη λύση αυτή την εθνική τους χειραφέτηση. Κι έγινε αποδεκτή από τις δυνάμεις της Αντάντ που έτσι αποκτούσαν ένα φιλικό κράτος στα πλευρά των εχθρικών Γερμανίας, Αυστρίας και Ουγγαρίας κι ένα ανάχωμα στην επέκταση του μπολσεβικισμού προς την Δύση. Το νέο κράτος συγκροτήθηκε από τις περιοχές Βοημίας, Μοραβίας, κομματιού της Σιλεσίας (στη λεκάνη του Πάνω Οντερ), της Κάτω Αυστρίας και της Βόρειας Ουγγαρίας. Συνολικά 140.000 τετρ. χλμ. με 13.700.000 κατοίκους από τους οποίους 6,6 εκατ. Τσέχοι, 2,1 εκατ. Σλοβάκοι και 3,1 εκατ. Γερμανοί.

Οι Γερμανοί της Βοημίας και της Μοραβίας προσπάθησαν να δημιουργήσουν χωριστικό κίνημα και να ενωθούν με την Γερμανία. Οι καιροί δεν επέτρεπαν τέτοια. Στις 29 Φεβρουαρίου του 1920, η Τσεχοσλοβακία αποκτούσε το πρώτο της σύνταγμα, ενώ είχε προηγηθεί η διανομή των τσιφλικιών και μια γενναία αγροτική μεταρρύθμιση. Πρώτος πρόεδρος εκλέχτηκε παμπηφεί ο Τόμας Γκάρικ Μάζαρικ (Mazaryk, 1850 – 1937), φιλόσοφος, πατριώτης, ποιητής, καθηγητής πανεπιστημίου και αγωνιστής υπέρ της απελευθέρωσης των σλαβικών λαών από τον αυστριακό ζυγό. Επανεκλέχτηκε κι έμεινε πρόεδρος ως το 1935, οπότε παραιτήθηκε (14 Δεκεμβρίου).

Τον διαδέχτηκε ο Έντουαρντ Μπένες (1884 – 1948). Ήταν ο σοσιαλιστής μόνιμος υπουργός Εξωτερικών της χώρας (κι ένα διάστημα και πρωθυπουργός) από την κήρυξη της ανεξαρτησίας, το 1918. Στα 1921, συνέπηξε την Μικρή Αντάντ (Τσεχοσλοβακία, Ρουμανία και Γιουγκοσλαβία) ως αμυντικό μέτωπο απέναντι στην όποια γερμανική ή αυστριακή επιβουλή. Οι εταίροι αποφάσισαν να δημιουργηθεί μόνιμο συμβούλιο που θα συνεδριάζει τρεις φορές τον χρόνο (μία σε κάθε χώρα). Η Μικρή Αντάντ επρόκειτο να αναδιοργανωθεί το 1933, με σκοπό την αντιμετώπιση του Χίτλερ.

Η ανασύσταση της Πολωνίας

Από το 1904, ο Ιωσήφ Πιλσούδσκι (Pilsudski, 1867 – 1935) συγκέντρωνε τους Πολωνούς πατριώτες σε ένα είδος κλεφτοπόλεμου εναντίον των Ρώσων κατακτητών, όταν, στα 1914, η «Εθνική Πολωνική Επιτροπή» τον κάλεσε να ορκιστεί υπακοή στον αυτοκράτορα της Αυστρίας: Είχε συμφωνηθεί το διαδικό κράτος (Αυστρίας – Ουγγαρίας) να γίνει τριαδικό, περιλαμβάνοντας ως τρίτο εταίρο την υπό αυστριακή κατοχή Πολωνία. Σκοπός ήταν να εκταθούν «εν καιρώ» και στα υπό ρωσική κατοχή εδάφη. Ο Πιλσούδσκι αρνήθηκε καθώς αυτός πολεμούσε για μια ανεξάρτητη πατρίδα. Υπήρχε άλλωστε και άλλη «Πολωνική Επιτροπή», αυτή από την πλευρά του τσάρου. Με την πρόοδο του πολέμου, η Πολωνία είχε καταληφθεί σχεδόν ολόκληρη από τις κεντρικές αυτοκρατορίες αλλά η Γερμανία (Πρωσία) αρνιόταν να παραχωρήσει τα «δικά της» εδάφη στο μελλοντικό κράτος μιας Πολωνίας στα πλαίσια τριαδικής αυτοκρατορίας.

Κι ενώ τα διπλωματικά τερτίπια συνεχίζονταν ανάμεσα στο Βερολίνο και τη Βιέννη κι ο Γιόζεφ Πιλσούδσκι συγκέντρωνε δυνάμεις για μια ελεύθερη Πολωνία, στη γειτονική Ρωσία επήλθε η ανατροπή του τσάρου. Η υπό τον Κερένσκι δημοκρατική κυβέρνηση διακήρυξε ότι ήταν υπέρ της δημιουργίας ανεξάρτητου πολωνικού κράτους. Στη θέση αυτή προσχώρησαν και οι σύμμαχοι της Αντάντ.

Τον Ιούλιο του 1917, οι Γερμανοί συνέλαβαν και φυλάκισαν τον Γιόζεφ Πιλσούδσκι. Τον Δεκέμβριο, σε συνεννόηση με την Αυστρία, εγκατέστησαν δική τους «πολωνική κυβέρνηση», ενώ στην Γαλλία και την Βρετανία Πολωνοί εξόριστοι προπαγάνδιζαν την υπόθεση της πατρίδας τους. Και, στις ΗΠΑ, ο διάσημος Πολωνός μουσουργός, Ιγνάτιος Ιάν Παντερέβσκι έστηνε την Πολωνική Εθνική Επιτροπή που εκπροσωπούσε τέσσερα εκατομμύρια Πολωνών της Αμερικής.

Η δράση των Πολωνών στην Αμερική έκανε τον πρόεδρο Ουίλσον να συμπεριλάβει και την δημιουργία ανεξάρτητης Πολωνίας με έξοδο στη θάλασσα, στα «14 σημεία» των προτάσεών του για την λήξη του Α' Παγκοσμίου πολέμου. Ο πόλεμος δεν έληξε αλλά το πολωνικό ζήτημα είχε διεθνοποιηθεί.

Η μετά από 123 χρόνια επανάσταση του κράτους της Πολωνίας αποφασίστηκε στις 3 Ιουνίου του 1918 κι ενώ ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος συνεχιζόταν. Την απόφαση πήραν οι πρωθυπουργοί Γαλλίας, Βρετανίας και Ιταλίας που συνεδρίασαν στις γαλλικές Βερσαλλίες. Ένα χρόνο αργότερα, στις ίδιες αίθουσες, η Πολωνία αποκτούσε από την πρώην Αυστροουγγρική αυτοκρατορία την Γαλικία και την Ανατολική Σιλεσία, που θα αποτελούσαν το 40% του εδάφους της.

Μετά από σύντομη διαμάχη, ο Γιόζεφ Πιλσούδσκι που ήδη είχε ανακηρυχθεί αρχιστράτηγος και πρόεδρος της Δημοκρατίας, τα βρήκε με τον Ιγνάτιο Ιάν Παντερέβσκι και συνεργάστηκαν. Όμως, η πια ανεξάρτητη και κάτω από την προστασία των συμμάχων της Αντάντ Πολωνία, είχε μεταβληθεί σε ληστρικό μικρό ιμπεριαλιστή της γειτονιάς της: Με τη Βρετανία πλατωνικά αντίθετη και τη Γαλλία ενεργητικά σύμφωνη. Τον Οκτώβριο του 1920, οι Πολωνοί κατέλαβαν και την Βίλνα με τους Λιθουανούς να περιορίζονται στην διακοπή των σχέσεων με την νεαρή δημοκρατία. Η κατοχή της Βίλνα αναγνωρίστηκε από την πρεσβευτική διάσκεψη στο Παρίσι. Οι Λιθουανοί απάντησαν παίρνοντας την περιοχή του Μέμελ (σήμερα Καινιξβέργης).

Κατεστραμμένη από τον πόλεμο και την μακρόχρονη κατοχή, η Πολωνία προσπαθούσε να επουλώσει τις πληγές της, με τον Γιόζεφ Πιλσούδσκι να αποχωρεί από την πολιτική (1922) αλλά να υποδεικνύει διαδόχους. Πολεμούσε για την Πολωνία από τις αρχές του αιώνα και εξακολουθούσε να είναι δημοφιλής.

Ο δικός του υποψήφιος εκλέχτηκε αλλά με τις ψήφους της Αριστεράς και των μειονοτήτων. Τον δολοφόνησαν λίγες μέρες αργότερα. Ο νέος που εκλέχτηκε, ήταν σοσιαλιστής. Ο οξύς πολιτικός αγώνας έγινε οξύτερος. Στα 1924, η Πολωνία κατέρρευσε οικονομικά. Στα 1926, υπέγραψε συνθήκη με την πια δημοκρατική Γερμανία αλλά οι μνήμες του λαού δεν την σήκωναν. Επακολούθησε κυβερνητική κρίση. Ο Πιλσούδσκι επανήλθε στα δημόσια πράγματα ζητώντας απόλυτη ανεξαρτησία της ηγεσίας του στρατού από την πολιτική ηγεσία. Του την αρνήθηκαν. Μπήκε επικεφαλής στρατού και εισέβαλε στην Βαρσοβία. Μετά από μάχες που κράτησαν δυο ημέρες, επιβλήθηκε. Ο ήρωας Πιλσούδσκι είχε γίνει ο δικτάτορας Πιλσούδσκι. Στα 1930, παρέδωσε την εξουσία κρατώντας για τον εαυτό του το υπουργείο Στρατιωτικών.

Η γέννηση της Μεγάλης Σερβίας

Η κατάρρευση του μετώπου στη Σερβία, μετά τη γερμανοαυστριακή προέλαση από τα βόρεια και την εισβολή των Βουλγάρων από τα ανατολικά (1915), ανάγκασε τη σερβική κυβέρνηση και τον στρατό να διαφύγουν από τη μόνη διέξοδο που υπήρχε: Την Αλβανία. Την διέσχισαν και πέρασαν στην Κέρκυρα όπου φιλοξενήθηκαν. Ο συμπολεμιστής τους, βασιλιάς Νικόλαος Α΄ ή Νικήτας του Μαυροβουνίου, κατέφυγε στο Παρίσι. Στα 1916, οι 350.000 Σέρβοι στρατιώτες μεταφέρθηκαν στη Θεσσαλονίκη και ενίσχυσαν τον εκεί συμμαχικό στρατό. Η κυβέρνηση του Πάσιτς έμεινε στην Κέρκυρα και συνέχισε να εργάζεται για τη μεταπολεμική Μεγάλη Σερβία. Στις 27 Ιουλίου 1917, ο Πάσιτς και ο πρόεδρος του Νοτιοσλαβικού κομιτάτου, Τρούμπιτς, υπέγραψαν κοινή δήλωση, που υπογράμμιζε τη θέληση των Νοτιοσλάβων να ενωθούν σε ένα κράτος.

Η αντιστροφή των πραγμάτων (1918) έφερε τα ποθητά αποτελέσματα. Μια συνέλευση του λαού των Μαυροβούνιων κατάληξε στο συμπέρασμα ότι είναι Σέρβοι, κήρυξε τον γέρο Νικόλαο έκπτωτο κι ένωσε το κράτος με τη Σερβία, που επιτέλους αποκτούσε διέξοδο στην Αδριατική. Ο Νικόλαος ποτέ δεν αποδέχτηκε τη νέα κατάσταση αλλά και ποτέ κανένας δε ρώτησε τη γνώμη του. Πέθανε στα ογδόντα του χρόνια (1921), ενώ η «νέα κατάσταση» ήταν ήδη ξεπερασμένη. Καθώς ξεσπούσε ορμητική η συμμαχική προέλαση, συγκροτήθηκε στο Ζάγκρεμπ εθνικό συμβούλιο όλων των νοτιοσλαβικών εθνικοτήτων. Στις 6 Οκτωβρίου 1918, μια διακήρυξη ζητούσε την ένωση Σέρβων (μέσα στους οποίους λογίζονταν και οι Μαυροβούνιοι, Βόσνιοι και Ερζεγοβίνιοι), Κροατών και Σλοβένων σε ένα κράτος. Οι τελευταίοι προέκυψαν, καθώς η Αυστροουγγαρία κατέρρεε κι η Ιταλία έδειχνε κιόλας την ασίγαστη τάση της να τους καταπιεί.

Ο Αλέξανδρος Α΄ Καραγεόργεβιτς (1888 - 1934) ήταν δευτερότοκος γιος του βασιλιά Πέτρου Καραγεόργεβιτς, σπούδασε στη Ρωσία (1899 - 1909), αναγορεύτηκε διάδοχος μετά την παραίτηση του αδερφού του, Γεώργιου, και χρίστηκε αντιβασιλιάς (1914). Την 1^η Δεκεμβρίου 1918, δέχτηκε τους αντιπροσώπους του εθνικού συμβουλίου κι αποδέχτηκε την πρότασή τους να γίνει αντιβασιλιάς του «Ενωμένου Βασιλείου των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων». Μια κυβέρνηση που σχηματίστηκε με πρωθυπουργό τον Στόγιαν Πρότιτς γνωστοποίησε στους συμμάχους της Αντάντ την ένωση. Την αποδέχτηκαν όλοι αλλά οι Ιταλοί είχαν τεράστιες αντιρρήσεις ως προς τη χάραξη των συνόρων. Άρχισαν διαπραγματεύσεις που κατέληξαν στη συνθήκη του Ραπάλο (12 Νοεμβρίου 1920), ενώ ήδη οι Κροάτες μετάνιωσαν που δέχτηκαν να ενωθούν με τους Σέρβους. Ουσιαστικά, είχε δημιουργηθεί η Μεγάλη Σερβία με άλλο όνομα. Ο Αλέξανδρος Α΄ έγινε και τυπικά βασιλιάς του νέου κράτους (16 Αυγούστου 1921), μετά τον θάνατο του πατέρα του. Στα 1922, παντρεύτηκε την πριγκίπισσα Μαρία της Ρουμανίας.

(τελευταία επεξεργασία, 8.5.2009)